

**‘n ONDERSOEK NA TAALHOUDINGS EN PERSEPSIES
VAN GRAAD 12 LEERDERS IN DRIE AFRIKAANSE
HOËRSKOLE IN JOHANNESBURG**

deur

RENETTE VAN ZYL

Proefskrif

voorgelê ter gedeeltelike vervulling

van die vereistes vir die graad

D. Litt. et Phil.

in

Linguistiek en Literatuurwetenskap

in die

UNIVERSITY
OF
JOHANNESBURG

Fakulteit Lettere en Wysbegeerte

aan die

Randse Afrikaanse Universiteit.

PROMOTOR: PROFESSOR H. KROES

Oktober 2002

BEDANKINGS

My opregte dank aan die volgende persone:

- Prof. Kroes vir sy leiding, wysheid, insette, humor en kalmerende invloed.
- Me. B. von Edenburg en me. H. Chait vir die entoesiastiese verkryging van navorsingsmateriaal vir hierdie ondersoek.
- Die South African Board of Jewish Education wat my finansiële ondersteun het.
- Dr. G. Blieden, me. L. van Niekerk en die Statistiek Departement van RAU vir die verwerking van die data.
- Me. D. Hudson wat altyd gewillig was om te help.
- Die hoofde en leerkrigte van Vorentoe, Linden en Fakkell hoërskole wat behulpsaam was met die vraelyste.
- My ouers en dogter Marguerite vir hulle voortdurende aanmoediging en ondersteuning.
- My skoonmoeder, me. A. Van Zyl vir haar onvermoeide ywer om koerantuitknipsels aan te stuur.
- My seun Eben, vir sy hulp op die rekenaar en eindelose geduld in die middernagtelike ure.
- My man Zaais, sonder wie se liefde, hulp en ondersteuning ek nooit hierdie mylpaal sou kon bereik het nie.

To you

No man No woman

No nation has the right

to sentence hundreds of thousands of people

to wordlessness

to sentence hundreds of thousands of people

to a hybridization creating monsters

Let us together breed the day

the hour

the moment

which will let us return to our languages

Guilem Rodriques da Silva (Vertaal deur Catharina Jonsson)

UITTREKSEL

Suid-Afrika se huidige politieke bedeling het, net soos in die verlede, ongetwyfeld 'n groot invloed op die taalpatrone in die land. Die 1996 Grondwet maak vir die eerste keer in die land se geskiedenis voorsiening vir die amptelike erkenning van die vernaamste inheemse tale. Ten spyte van hierdie verskansing, is daar aanduidings dat daar 'n merkbare verskuiwing in taaltrou ten gunste van Engels plaasvind. Hierdie studie fokus op taalhoudings en persepsies van graad 12 leerders in drie Afrikaanse hoërskole in Johannesburg.

Ten einde uitvoering aan hierdie taak te gee, is 'n "triangleringsbenadering" gevolg. Daar is aan die hand van 'n literatuurstudie 'n agtergrond geskep waarteen die huidige taalsituasie gesien kan word. Onderhoude is met die respondente se Afrikaans onderwysers gevoer, waarna vraelyste deur graad 12 leerders, sowel as hul leerkragte, by hierdie skole voltooi is.

Die doelwitte met die empiriese studie is drievoudig. Eerstens word daar deur middel van vraelyste bepaal watter persepsies onder leerders oor hulle moedertaal en taal in die algemeen bestaan. Tweedens word daar gewys op die moontlike gevolge wat negatiewe persepsies oor hul moedertaal op die voortbestaan van die taal, die kultuur en die gemeenskap kan hê. Laastens word aanbevelings op grond van die data gedoen oor hoe hierdie taalhoudings moontlik verander kan word.

Die bevindings van hierdie studie bevestig die invloed van Engels op die taal- en kultuurpatrone van genoemde respondente. Indien die persepsie dat Engels die enigste sleutel tot sukses is, nie verander word nie, kan dit onberekenbare skade aan die wonderlike taal- en reënboogkultuur wat so uniek aan Suid-Afrika is, berokken.

ABSTRACT

The current political dispensation in South Africa has, as was the case in the past, undoubtedly had a major influence on the language patterns of the country. The 1996 Constitution now provides official recognition of the main indigenous languages. Despite this entrenchment, there is evidence of a marked shift in language allegiance in favour of English. This study focuses on the language attitudes and perceptions of grade 12 learners in three Afrikaans medium high schools in Johannesburg.

In order to achieve the task, a “triangulation approach” was adopted. A literature study was done to provide a backdrop to the understanding of the present language situation. Interviews were conducted with the Afrikaans language teachers of the respondents. Questionnaires were then completed by the learners, as well as by the said teachers.

The objectives of the empirical study were threefold, firstly to establish the perceptions of the learners with regard to their mother tongue and language in general. Secondly, the possible consequences of the learners’ negative perceptions about their mother tongue on the future of the language, their culture and the community, was investigated. Lastly, to make recommendations as to how these language attitudes can possibly be changed, from the data.

The findings of this study confirm the influence of English on the language and cultural patterns of the learners. It is imperative to change the perceptions that the English language provides the only key to success, lest irrevocable damage be done to our country’s unique language and cultural variety.

AFKORTINGS

A/Ander Afrikaans/Ander

A/E Afrikaans/Engels

Afr Afrikaans

Dik Dikwels

Eng Engels

Ger Gereeld

GN Glad nie

IN isiNdebele

IX isiXhosa

IZ isiZulu

L/N Lees nie

NE Nie eintlik nie

Red Redelik

Se Sesotho

Sel Selde

Sets Setswana

SiSw siSwati

SL Sesotho sa Leboa

TV Tshivenda

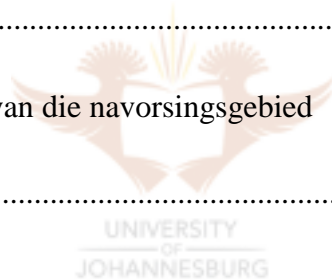
Xit Xitsonga

INHOUDSOPGAWE

HOOFSTUK 1 INLEIDING EN PROBLEEMSTELLING

1.1 Inleiding	1
1.2 Voorveronderstelling	1
1.3 Probleemstelling	2
1.4 Doel van die ondersoek	3
1.5 Metode van ondersoek	3
1.5.1 Die voorondersoek	3
1.5.2 Empiriese ondersoek	3
1.6 Beperkinge	4
1.7 Demografiese kenmerke van die navorsingsgebied	4
1.8 Hoofstukindeling	4

HOOFSTUK 2 HISTORIES-LINGUISTIESE OORSIG OOR TAAL IN SUID-AFRIKA

2.1 Inleiding	6
2.2 Die invloed van die Hollandse tydperk	6
2.2.1 Die rol van die Hottentotte en die slawe	6
2.2.2 Die invloed van die Franse- en Duitse immigrante	8
2.3 Die Britse Tydperk	10
2.3.1 Die Engelse besettings van die Kaap	10

2.3.2 Die begin van die verengelsingsbeleid	10
2.3.3 Die invloed van Somerset	11
2.3.4 Die Groot Trek	12
2.3.5 Voortgesette verengelsing in die Kaapkolonie	13
2.4 Die herstrukturering van Suid-Afrika (1854-1910)	14
2.4.1 Die Boererepublieke	14
2.4.2 Die posisie in die Kaapkolonie	15
2.4.3 Die Transvaal en die Vrystaat	17
2.5 Die Unie van Suid-Afrika	19
2.6 Die Republiek van Suid-Afrika	22
2.7 'n Nuwe bedeling	26
2.8 Samevatting	28

HOOFSTUK 3 HISTORIESE OORSIG: TAAL EN ONDERWYS IN SUID-AFRIKA

3.1 Inleiding	29
3.2 Die Kaap tot 1910	29
3.2.1 Die vroeë Hollandse tydperk	29
3.2.2 Die Britse tydperk	32
3.3 Onderwys in die Transvaal	35
3.3.1 Blanke skole (tot 1899)	35
3.3.2 Swart skole (tot 1910)	38

3.4 Onderwys in die Vrystaat	39
3.4.1 Blanke skole (tot 1899)	39
3.4.2 Swart skole (tot 1910)	41
3.5 Onderwys in Natal	41
3.5.1 Blanke skole (tot 1899)	41
3.5.2 Swart skole (1835-1910)	43
3.6 Vanaf die Tweede Anglo-Boereoorlog tot Uniewording	44
3.7 Taal en Onderwys in die Unie	47
3.7.1 Taalreëlings	47
3.7.2 Kaapprovinsie	48
3.7.3 Transvaal	49
3.7.4 Vrystaat	50
3.7.5 Natal	51
3.8 Die Nasionale Onderwysbeleid van 1967	51
3.9 Verwikkelinge in Swart onderwys (1910-1980)	52
3.10 Onderweg na 'n nuwe bedeling	60
3.11 Kurrikulum 2005	65
3.12 Samevatting	67

HOOFSTUK 4 TAALVAARDIGHEDE AS VOORVEREISTE VIR SUKSESVOLLE KOMMUNIKASIE

4.1 Inleiding	68
4.2 Die omskrywing van taal	69
4.3 Die komponente van taal	69
4.3.1 Organiseriese kompetensie	70
4.3.2 Pragmatiese kompetensie	70
4.3.2.1 Illokusionêre kompetensie	71
4.3.2.2 Sosiolinguistiese kompetensie	72
4.4 Nie-verbale kommunikasie	73
4.5 Die Taal Universaliteitshipotese	74
4.6 Kritiek op die Taal Universaliteitshipotese	75
4.7 Die problematiek van swak taalvaardighede in die praktyk	79
4.8 Samevatting	81

HOOFSTUK 5 MEERTALIGHEID

5.1 Inleiding	82
5.2 Omskrywing van tweetaligheid/meertaligheid	82
5.3 Die onderskeid tussen individuele- en gemeenskapstweetaligheid	83
5.4 Verskillende tipes individuele tweetaligheid	84
5.4.1 Die vlak van vaardigheid in die verskillende tale	84
5.4.2 Taalfunksies in die lewe van die tweetalige	85
5.4.3 Verwerwingsfaktore	86
5.4.3.1 Die ouderdom van die leerder	86

5.4.3.2 Die konteks van verwerwing	87
5.4.3.3 Die volgorde van verwerwing	87
5.5 Taalkeuse in 'n multitalige gemeenskap	88
5.6 Die onderskeid tussen verskillende tipes gemeenskapstweetaligheid	89
5.6.1 Horisontale- versus vertikale tweetaligheid (diglossie)	90
5.6.2 Triglossie/Poliglossie	91
5.6.3 Territoriale eentaligheid versus territoriale tweetaligheid	92
5.6.4 Endoglossie versus eksoglossie	92
5.6.5 Gemengde state	94
5.7 Die uitwerking van tweetaligheid op taalgebruik	94
5.7.1 Kodewisseling	95
5.7.1.1 Intersin wisseling	96
5.7.1.2 Intrasin wisseling	96
5.7.1.3 'n Woord binne 'n sin	96
5.7.2 Interferensie	96
5.7.2.1 Interferensie op fonologiese vlak	97
5.7.2.2 Interferensie op grammatikale vlak	97
5.7.2.3 Interferensie op leksikale vlak	97
5.7.2.4 Interferensie in spelling	98
5.7.2.5 Die onderskeid tussen statiese- en dinamiese interferensie....	98
5.7.3 Ontlening	98
5.8 Taalagteruitgang	99
5.9 Faktore wat bydra tot gemeenskapstweetaligheid	100
5.9.1 Historiese faktore	100
5.9.1.1 Militêre oorwinnings	100
5.9.1.2 Politieke besluite	100
5.9.1.3 Kolonisering	101

5.9.1.4 Migrasie en immigrasie	101
5.9.1.5 Federasie	102
5.9.2 Kontemporêre faktore	102
5.9.2.1 Neo-kolonialisme	102
5.9.2.2 Mobiliteit	102
5.9.2.3 Taalbevordering	103
5.10 Samevatting	104

HOOFSTUK 6 DIE MOONTLIKE GEVOLGE VAN TAALKONTAK

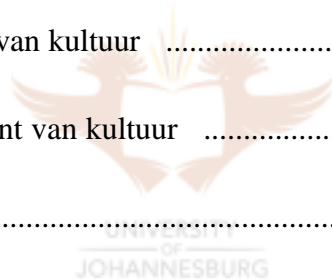
6.1 Inleiding	106
6.2 Taalhandhawing	107
6.3 Taalverskuiwing	110
6.4 Hooffaktore in taalhandhawing en taalverskuiwing	112
6.4.1 Status	113
6.4.1.1 Ekonomiese status	113
6.4.1.2 Sosiale status	116
6.4.1.3 Sosio-historiese status	117
6.4.1.4 Taalstatus	117
6.4.2 Demografiese faktore	119
6.4.3 Institusionele ondersteuningsfaktore	122
6.4.3.1 Massamedia	122
6.4.3.2 Godsdiens	123
6.4.3.3 Regeringsbeleid	125
6.4.3.4 Onderwys	128
6.4.4 Kulturele (on)gelyksoortigheid	130
6.5 Taalbeplanning	130

6.6 Taaldood	132
6.7 Samevatting	134

HOOFSTUK 7

TAAL EN KULTUUR

7.1 Inleiding	135
7.2 Die konsep van kultuur	136
7.2.1 Die omskrywing van kultuur	136
7.2.2 Kulturele universele	139
7.2.3 Die uniekheid van kultuur	139
7.3 Die verband tussen taal en kultuur	140
7.3.1 Taal as element van kultuur	140
7.3.2 Taal as fondament van kultuur	141
7.4 Taal, denke en kultuur	144
7.5 Die skool as taal- en kultuurdraer	149
7.6 Taal en kulturele identiteit	151
7.7 Kulturele denasionalisering	153
7.8 Die invloed van populêre kultuur	155
7.9 Veeltaligheid en kultuur	156
7.10 Samevatting	157

HOOFSTUK 8

TAALHOUDING

8.1 Inleiding	158
8.2 Die aard van houdings	158
8.3 Die aard van taalhoudings	159
8.4 Taalhoudings in 'n veeltalige gemeenskap	161
8.5 Taalhoudings in Afrika	162
8.6 Taalhoudings in Suid-Afrika	164
8.6.1 Algemene houding van taalgroepe teenoor ander tale	164
8.6.2 Taalhouding onder Afrikataalsprekers teenoor taaleie	165
8.6.3 Taalhouding van Afrikaanssprekendes teenoor taaleie	168
8.6.3.1 Blankes	168
8.6.3.2 Kleurlinge	171
8.6.4 Taalhouding van andertaliges teenoor Afrikaans	172
8.6.4.1 Afrikataalsprekers	172
8.6.4.2 Engelssprekendes	172
8.6.4.3 Immigrante	173
8.7 Taalhouding en Taalhandhawing	173
8.8 Samevatting	174

HOOFSTUK 9

EMPIRIESE ONDERSOEK

9.1 Inleiding	176
9.2 Onderzoekmetode	176
9.2.1 Die doel met die vraelyste	176
9.2.1.1 Leerders	176
9.2.2 Leerkragte	176
9.2.2 Seleksie van die teikengroep, steekproeftrekking en respons	177
9.3 Bevindings	177
9.3.1 Biografiese besonderhede	178
9.3.2 Linguistiese erfenis	179
9.3.3 Taalgebruik	182
9.3.4 Taal en onderwys	202
9.3.5 Algemeen	207
9.4 Samevatting van die hoofbevindings	217
9.4.1 Taalgebruik in die gesinsdomein	217
9.4.2 Taalgebruik buite die gesinsdomein	218
9.4.3 Taalvoorkeur ten opsigte van radio- en televisie-uitsendings	218
9.4.4 Taalgebruik by die uitdruk van emosie	219
9.4.5 Taalvermenging/Kodewisseling	219
9.4.6 Die verbetering van taalvaardighede	220
9.4.7 Taal en onderwys	221
9.4.8 Algemene houding teenoor Afrikaans	222

HOOFSTUK 10 GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

10.1 Inleiding	224
10.2 Gevolgtrekkings	224
10.2.1 Taalgebruik	224
10.2.2 Taalvaardighede	225
10.2.3 Taal en onderwys	226
10.2.4 Die rol van die massamedia	228
10.2.5 Die politieke bedeling	228
10.2.6 Houding teenoor Afrikaans	229
10.2.7 Houding teenoor kultuur	229
10.2.8 Houding ten opsigte van een amptelike taal	230
10.2.9 Die verskil in houding tussen die drie skole	230
10.2.10 Die verskil in houding tussen die twee geslagte	231
10.3 Beperkings	232
10.4 Voorbehoude	233
10.5 Aanbevelings	233
10.6 Verdere navorsing	234
BIBLIOGRAFIE	235
BYLAES	261

